

ע"ש אשר בלי ספק לא הי' למראה עיני מרן זצ"ל ומאז הציג לפני הגה"צ מאסטילא הקושיא אמרתי שהרגיש בשירת ב"ש:

וראיתי בשירת אוה"מ להגאון אבדי"ק לובלין הנשלח לי בטי' כ"ה הביא קושיית מרן זצ"ל ות' דע"י שנסתפקו להם באמה טרקטין עשו כותל מזרחי שבהיכל שהיתה בבית ראשון עביו שבע אמות ובבית שני עשו רק עביו שש ועי"ז נוסף להם אמה להיכל והביא דברי תוס' ב"ב (ס"א ע"א) דבבית שני הי' התא התחתון רחב שש ובבית ראשון לא הי' רק רוחב ה' והוא מטעם זה ע"י שעשו כותל מזרחי דקה רק שש ע"כ עשו גם כותלי דרום דקה שיהי' כל הכותלים שווים הי' עי"ז התא רחב יותר ע"ש ובמח"כ דבריו נפלאים וכי הותר להם לשנות בעצמם הכותל המזרחי לעשותה רק עובי ששה כשהיתה מקודם עביו שבעה והלא הכל בכתב כו' והלא כשהוסיפו על המזבח בבית שני פריך הש"ס בזבחים (ס"ב) והלא הכל בכתב כו' אלא מקרא דרשו ע"ש ועוד מ"ש שע"י עשו גם כותלי צפון ודרום דקים רק ששה עובי התחתונה כדי שיהיו כל הכותלים שווים הלא בלא"ה לא היו שווים כמ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה במדות שבכותלי צפון ודרום נחשבים הכותלים עם המרחקים שביניהם ביחד כשאומר עובי הכותל שש היינו עם התא שבינו לכותל השני וכמ"ש הרמב"ם פ"ד מבית הבחירה ה"ד שעובי הכותל עם המקום פנוי שש ובמזרח הי' כל הכותל סתום עובי שש ע"ש בכסף משנה ולומר שצריך להיות עובי הכותל המזרחי כמו עובי הכותל הדרומי ומעריבי עם המרחק לא מצינו זה זולת שנאמר שכן הי' קבלה בידם שבבית שני יעשו עובי הכותל רק שש כמו שכתבו תוס' וזבחים (נ"א) לכן לא הי' נותנים בבית ראשון הדמים על המזבח בקרן דרומית מזרחית לפי שבבית שני לא הי' יסוד והכי גמירי להו יעין תוס' יומא (י"ב) ד"ה ירושלים וחכים ס"א סוף ע"ב אבל עכ"פ מנא להו זה מזה האמה אמה טרקטין לכן לא אבין מ"ש בזה. יותר אין הזמן להאריך כעת: פראבונא אור ג' לך תרצ"ב.

סימן קלו.

בפמ"ג אר"ח תרע"א אות ו' באשל אברהם כתב דיחיד בביתו מתפלל מנחה בע"ש קודם הדלקת נ"ח דאם יתפלל מנחה אחר הדלקת הנרות מפלג המנחה אפשר הוי כתרתי דסגרי ובהכ"נ שאני דרק פרסומי ניסא לרבים, ולא זכיתי להבין דלע"ד אדרבא משמע מלשון הכלבו ואבודרהם שהביא הד"ם שם דרק בבהכ"נ הוצרכו להשמיענו דאף דבחול מדליקין בין מנחה למעריב דאיכא פרסומי ניסא טפי דאז כל העם בבהכ"נ מ"מ בע"ש ידליקו קודם מנחה אף דאז אין רוב ציבור עדיין בבהכ"נ מ"מ לא ימתינו עד אחר מנחה וע"ז כתב הד"מ דמנהגיני דגם בע"ש מדליקין בין מנחה למעריב אבל ליחיד בביתו משמע לדברי כולם מדליק קודם מנחה דאלי"כ איך משכחת שידליקו בבהכ"נ בין מנחה למעריב כמ"ש הד"מ הא כבר התפללו כל הקהל מנחה קודם ביאה לבהכ"נ קודם שהדליקו הנרות ולומר דה"י מנהגם להתאסף בע"ש חנוכה לבהכ"נ להתפלל מנחה ואח"כ הלכו לביתם להדליק נ"ח אי"כ בודאי יש זמן רב להדליק או הנרות בבהכ"נ ולמה ידליקו לאבודרהם וכלבו קודם מנחה וכן מפורש במהרי"ל דמדליק טרם באו העם לבהכ"נ הא ליכא כלל פרסומי ניסא בעת הדלקה

ולכן לא קידש דוד הרצפה רק בתודות כמ"ש רש"י בזבחים כ"ד לפי שלא קידש רק הרצפה ולכן שפיר קאמר הש"ס דבשלמא לר"י שרצה לקדש הרצפה למזבח שפיר הוצרך לקדש בשירי מנחה דדוד לא קידש רק לקדושה קלה כמו קדושת ירושלים בתודות ולא בשירי מנחה אבל לר' נחמ"י דלא קידש הרצפה להקריבה כמזבח למה הוצרך לקדש להתצטר בשירי מנחה וע"ז משני להעמיד בה מזבח שכיון שרצה להעמיד המזבח בעזרה הוצרך לקדש האויר שיהי' ראוי למזבח וע"כ צריך לקדש כל העזרה בשירי מנחה ושוב לא צריך יותר לשום דבר הן להיכל וק"ק לקדש יותר וכת"ר כתב בסוף דבריו כעין זה אבל הוא פשוט כפי שכתב בטוה"ק ולא הוצרך יותר זלא כמ"ש כת"ר:

ומה שכתב כ"ת ליישב בזה קושיית מרן הגאון הקדוש זצ"ל על מ"ש הרמב"ם פ"ד מביהב"ח דכיון שבנו בית שני נסתפקו אם עובי הכותל הי' ממדת הקודש או ממדת קה"ק לפיכך עשו קה"ק עביו עשרים אמה תמימות ועשו הקודש עביו ארבעים אמה תמימות והניחו אמה יתירה בין הקודש ובין קה"ק איך יכולין להוסיף הא הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל ועוד איך יכולין לקדש החומה היתירה שהניחו בבית שני הא חסרו בבית שני כמה דברים ולא הי' להם כל אלו ע"כ תורף דברי קדשו וכת"ר תירץ קושיא ראשונה דכיון דאותה אמה אינה משמש כלום יוכלו להוסיף דע"ז לא נאמר הכל בכתב כו' דאין אסור רק להוסיף במקום מיוחד לעבודה כגון היכל או שאר מקומות במקדש ולא בכה"ג שאותה אמה לא שמשה ועל קושיא השני' תירץ דכיון שכבר נתקדשה העזרה בימי שלמה אי"כ ההוספה הי' רק לקדושה הנוספת ולענין קדושה הנוספת די באחת מכל אלו אפי' למיד בכל אלו תנן עכ"ד ולא ירד כת"ר לעומק דעת קדושים במח"כ כת"ר הבין דקושיית מרן הקדוש על האמה היתירה שהי' בין הקודש ובין קה"ק שהי' אמה טרקטין איך הוסיפו אותה ואיך קדשו אותה וע"ז כתב לתרץ דכיון דכבר נתקדש בקדושת עזרה רק שכעת הוסיפו האמה לקה"ק אין צריך כל אלו ודי באחת מכל אלו. אבל כבר כתבתי דבנתקדש מכבר בקדושת עזרה כשרצו להוסיף על קדושה חמורה א"צ לקדש כלל וראי' ברורה לזה דהרי בבית שני הוסיפו על המזבח ד' אמות מן הדרום וד' אמות מן המערב דקרא אשכחו ודרשו כמבואר בש"ס זבחים (ס"ב ע"א) ואיך קדשו אותן הד' אמות מן הדרום ומערב הא בעינן בכל אלו אלא הדבר פשוט דכיון דכבר הי' המקום מקדש מאז בשירי מנחה בקדושת העזרה אף שכעת נעשה המקום מן המזבח לא צריך לקדש מחדש רק דקושיית מרן הקדוש היתה דאם הוסיפו כעת בקדש עוד אמה דבתחלה לא הי' כל היכל עד בית קה"ק רק ששים אמה וכעת עשו מן ששים ואחת אמה וכיון דהכל בכתב מיד ד' עלי השכיל אי"כ הוצרכו שלא לפחות ג"כ מכל העזרה מהאולם ומזבח ועזרות וכיון שניתוסף אמה בין ההיכל וקה"ק הרי חסר להם אמה מן העזרה שניתוספה בהיכל ע"כ שהוצרכו לחבר אמה מן ההר הבית להעזרות להשלים הנחסר להעזרות וע"ז הקשה חזק דהכל בכתב מדת העזרות וזה הבית ואיך הוסיפו ועוד הרי הר הבית לא נתקדש רק בתודות ולא בשירי מנחה כבש"ס שבעות שם וכשהוסיפו זה האמה מהר הבית לעזרות הוכרחו לקדש האמה הנוספת לקדושת עזרה והרי אין מוסיפין על העזרה רק בכל אלו ובוה אין שום מקום לדברי כ"ת והוא קושיא נשגבה:

ובאמת בזה הקושיא כבר עמדו עליו בשירת ב"ש אר"ח ק"י כ"ה באמצע התשובה באורך ונדחק ליישבה

סלא אפשר להתפלל מנחה בצבור קודם לנ"ח אמרתי ליישב מנהג ישראל לע"ד שאין להרהר אחריהם :

ובהיותי בזה אמרתי להעתיק מה שאמרתי מאז ליישב דברי רי"ף התמהוין בסוגיא דחנוכה שהעתיק הא דאמר רב פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בשבת מדליקין בחנוכה בין בחול בין בשבת מדקאמר מדליקין בהם בחנוכה בשבת ש"מ דאסור להשתמש לאורה ולא אתי לאטוי ותו מדמדליקין בהן בחנוכה בשבת מכלל דאי כבתה לא מיודקק לה ש"מ כבתה אין זקוק לה ותמהו דבש"מ משמע מדמדליקין בחול שמעינן דכבתה אין זקוק לה והרי"ף מדייק לה משבת גופי' מדלא חיישי' דלמא כבתה והודר מדליק לה וכ"כ הטור סי' תרע"ג :

והנלע"ד דהנהגה דאמר ר"ה פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת אין מדליקין בחנוכה בין בחול בין בשבת משום דקסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה כתב רש"י ד"ה זקוק לה לתקנה ההלכך צריך לעשותה יפה דלמא פשע ולא מתקן לה וכבר נתקשו בזה דאי נחוש שיפסע ולא ירצה לתקן מי הכריחו מעיקרא להדליק כלל ע"כ צ"ל דכונת רש"י דנהי דלא חיישי' שמא ישכח ולא יתקן דגיון דלא שכיחא שיכבה וכשישכח הוי כאונס ולכן לא חיישי' וכמ"ש הפני' בחי' שם אבל עכ"פ חיישי' שמא יטעה בדין ויהי' סבור דאין זקוק לה וס"ל לר"ה דאומר מותר קרוב למזיד הוא פושע כרוב בסנהדרין (סי' ע"א) ובפרט דהרי רבא קאמר מ"ט דר"ה משום דקסבר כבתה זקוק ורבא לשי' דסבר אומר מותר קרוב למזיד הוא. ובה"ה יש ליישב הא דקאמר הש"ס לרב דס"ל מדליקין בין בחול בין בשבת א"ר ירמי' מ"ט דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה אמרה רבנן קמי' דאביי משמי' דר"י ולא קבלה כי אתא רבין אמרה קמי' דאביי משמי' דר' יוחנן וקבלה והקשו דלמה משמי' דרבי ירמי' לא קבלה ומשמי' דר"י קבלה. אמנם כבר כתב הפני' דלמ"ד כבתה זקוק לה דס"ל דמשום דנ"ח לזכר הנס צריך להיות דומיא דמנורה ולכן כבתה זקוק לה ממילא לדידי' צריך להיות אסור להשתמש לאורה כמו במנורה וזה חידושי' דרב הונא דאף דכבתה זקוק לה מ"מ מותר להשתמש לאורה ולפ"ז לכאורה קשה במאי דקאמר ר' ירמי' מ"ט דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה כיון דס"ל כבתה אין זקוק הרי דלא בעי דומיא דמנורה א"כ למה יהי' אסור להשתמש לאורה ולכאורה הוי תרתי דסתרי אך אי לא משכחי' טעמא אחרינא לרב ע"כ לומר דס"ל כן אף דלכאורה סתרי אהדידי' כמו לרב הונא דאף דס"ל כבתה זקוק לה מ"מ מותר להשתמש לאורה כן י"ל לרב להיפך דאף דכבתה אין זקוק מ"מ אסור להשתמש לאורה :

אבל לכאורה קשה הא לרב שפיר י"ל דס"ל כבתה זקוק ולכן אסור להשתמש לאורה דהוי כמו במנורה ואי תקשי א"כ אמאי מדליקין בחול י"ל דס"ל אומר מותר אנוס הוא ולכן לא חיישי' שמא יטעה בדין ויסבור דאין זקוק הא לא יהי' רק אומר מותר ואנוס הוא ולכן כשאמר רבנן קמי' דאביי טעמא דרב משמי' דר' ירמי' לא קיבלה כיון דהוי תרתי דסתרי רק אפשר דר' ירמי' סבר אומר מותר קרוב למזיד כרובא ולכן הוכרח לומר לרב דכבתה זקוק אבל אביי הרי ס"ל בש"ס סנהדרין ס"ב אומר מותר אנוס הוא ויכול לומר לרב דס"ל כבתה זקוק ואפ"ה מותר להדליק בחול משום דאומר מותר אנוס הוא. אבל כשאמרו לו מהי' דר'

הדלקת ע"כ דהעם מדליקין קודם מנחה ויוכל להיות שנשתהו לבא ולא יוכל להדליק אחר מנחה בבהכ"נ לכן כתבו להדליק קודם מנחה אבל אי נימא דהעם אחר מנחה הלכו לבייתם להדליק ויש שהות א"כ ידליקו ג"כ או בבהכ"נ ועוד מפורש כן מ"ש מהרי"ל אחר שכתב שידליק השמש הנרות טרם באו לבהכ"נ סיים אולי ש"ץ קיבל השבת בביתו. משמע דנתן טעם למה לא הדליק הש"ץ כמו בכל לילה לזה נתן טעם דאולי הש"ץ קיבל שבת בביתו וי"ל דס"ל דהש"ץ כשמדליק נרות שבת בביתו אחר נר חנוכה נאסר במלאכה וכמ"ש הט"ז סי' תרע"ט דלא כמג"א סי' רס"ב דאיש אינו מקבל שבת בהדלקת נרות. ואי נימא דהעם באו לבהכ"נ להתפלל מנחה קודם הדלקה א"כ יוכל ג"כ הש"ץ להדליק ע"כ דהעם לא באו לבהכ"נ להתפלל מנחה קודם הדלקה וא"כ אי נימא דצריך להתפלל מנחה קודם הדלקה ע"כ שהתפללו בביתם וא"כ איך משכחת להדליק בבהכ"נ בין מנחה למעריב בעש"ק להד"מ ע"כ דהעם הדליקו קודם מנחה ואח"כ באו להתפלל וס"ל לאבודרהם וכלבו דמדליקין בבהכ"נ קודם מנחה וכן מהרי"ל וד"מ כתב דמהגי' להדליק בבהכ"נ אחר מנחה וכן מוכרח מ"ש המג"א דאם אין שהות שהוא סמוך לחשיכה ידליק מיד ואם מנהגם ה' שיתפללו מנחה בבהכ"נ קודם הדלקה איך משכח"ל שיהי' סמוך לחשיכה קודם מנחה א"כ אימת ידליקו העם הנרות ע"כ והיחידים הדליקו קודם מנחה. ומה תמח לי מה שראיתי בס' אר"ת החדש סי' תרע"א העתיק מספר נזירות שמשון שכתב על מ"ש דרמ"א דבע"ש ידליק בבהכ"נ קודם מנחה וכ' בספר נז"ש ודוקא בב"ה אבל יחיד בביתו אסור להדליק קודם מנחה וכן משמע באבודרהם וכלבו וד"מ וכן משמע במהרש"ל שבט"ז ס"ס תרע"ב ומג"א סי' תרע"א סק"י ולע"ד מפורש להיפך בדברי כל הפוסקים אלו דיחיד בודאי מדליק קודם מנחה וכמ"ש רק בבהכ"נ ס"ל דמדליקין קודם מנחה ג"כ לאפוקי מ"ש הד"מ המנהג להדליק בין מנחה למעריב. ומ"ש הפמ"ג דהוי כתרתי דסתרי לא הבנתי כלל דא"כ איך מותר להדליק אח"כ נר שבת אחר שהדליק נר חנוכה מפלג המנחה ע"כ כיון דלא קבל שבת בהדלקת נ"ח אף שהדליק מפלג המנחה לא אמרי' דעשאו לזמן הזה לילה רק דכן ה' תקנת חז"ל בזמן שהתקינו נ"ח דבע"ש ידליק מקודם וכמ"ש 'הט"ז סי' תרע"ג לענין כבתה בע"ש ע"ש אבל לא יהי' עי"ז אצלו כלילה ולכן מותר להדליק אח"כ נר שבת וממילא יוכל להתפלל מנחה אח"כ רק באשה שמקבלת שבת בהדלקה כתב המג"א סי' רס"ג סק"ט שתתפלל מנחה קודם כיון שכבר קיבלה שבת לא יתכן להתפלל תפלת חול אבל כאן שאין מקבל שבת לא הוי כתרתי דסתרי :

איברא דראיתי בשע"ת סי' תרע"ט סק"א בשם שו"ת כ"י מהר"ש אבהו דיש לזוהר להתפלל מנחה קודם בע"ש משום דומיא דמנורה דהדליקו אחר תמיד של בין הערבים. אבל כבר פסק בפנ"י שבת כ"א על הר"ן שכתב בטעמא דאסור להשתמש לאורה משום דומיא דמנורה דא"כ אמאי דחיק הש"ס בטעמא דר"ה דאסור שמנים הפסולות משום דכבתה זקוק לה לימא משום דבעי' דומיא דמנורה ע"כ דפשיטא לש"ס דלא בעי דומיא דמנורה מדלא הוצרכו דוקא שמן זית :

אמנם לדינא מי אנכי להרהר אחר מה שכתב המהר"ש אבהו ופמ"ג אך לאשר רוב העולם נהגין לברך נ"ח קודם מנחה וכנראה משום דחשו פן ע"י תפלת מנחה יאחר דבר ולא יהי' זמן להדליק אח"כ נר חנוכה או משום